

MNOŽINA, JEDNINA, DVOJINA – RAZLOMAK POLITOLOGIJE: POD KRABULJAMA REVIJE STANJA ZNANOSTI OTVORILO SE NEOČEKIVANO (PRA)PITANJE: FAKULTET ILI POLITIČKA ŠKOLA

Dag Strpić

*Fakultet političkih znanosti,
Sveučilište u Zagrebu*

Prethodno priopćenje

Primljeno: siječanj 2009.

Sažetak Svjetska znanstvena literatura pokazuje da je *politička znanost* (u "jednini") u takvom statusu već stoljećima, unutar ("množine") *političkih znanosti* koje prethode današnjim *društvenim znanostima*. Unutar kojih je i politologija u trajnoj sinergijskoj "dvojini". Kao politička znanost među drugim društvenim znanostima, uz blisku suradnju s humanističkim, pa i svim ostalim znanostima. "Izlazak iz množine" za politologiju je stoga moguć samo kao izlazak iz društvenih znanosti, za što Kasapović u osnovi i pledira. To nigdje u svijetu nije trend – jer bi značilo i izlazak iz znanosti uopće. Tako pokazuje znanstvena literatura koju Kasapović ne analizira ili to ne čini po etabliranim znanstvenim pravilima. Kao što ne analizira ni "stanje znanosti" prema uvriježenim pravilima struke i publicističkog žanra – u punom opsegu standardnih grana političke znanosti. Bez takvog opsega dobivamo zapravo "razlomačku" umjesto "jedninske" politologije. Pregled znanosti ne može biti zamijenjen komparativnom analizom politoloških obrazovnih institucija, osobito ne na njihovoj do-diplomskoj razini. I osobito ne kad je ona istrgnuta iz svoga kompleksnog znanstvenog, povijesnog i društvenog konteksta. Te konteksta "izgradnje institucija". Niti ga mogu zamijeniti ideološke i političke objede kakvima se autorica služi umjesto znanstvenom argumentacijom. Usmjerenost autoričina i uredničina projekta kao politološki ideal konzekventno sugerira stvaranje *de facto* političke škole neke sljedbe umjesto fakulteta političke znanosti kojemu navodno teži. Fakultet na kojemu autorica djeluje može se dalje uspješno razvijati samo intenzivnijim razvojem nacionalne političke znanosti bolje uklopljene u svjetsku. I razvojem međusobno kritičke politologijske znanstvene zajednice. A ne "oslobađanjem" od navodnih "kolonizatora" i "okupatora" iz drugih društvenih i nekih humanističkih znanosti. Razvojem koji bi morao barem zadržati hrvatsku i svjetsku relativnu znanstvenu razinu kakvu Fakultet ima od svojih početaka, kakvu je imala i hrvatska politička znanost od svojih početaka u XVII. i XVIII. stoljeću. Nikako ovakvim projektiranim padom ispod te razine i izlaskom iz zajednice znanosti, pa čak i iz cjeline politologije. Ovakvo, autorica svjesno ili nesvjesno

sno lažno prikazuje svoju znanost, svoje profesore i kolege te svoj fakultet – kao i njihovu prošlost, aktualne probleme i perspektive. I krivo usmjeruje svoje i naše studente.*

Ključne riječi politička znanost, političke znanosti, politička znanost u jednini, društvene znanosti

Knjigu Mirjane Kasapović kao urednice i prve autorice – uz niz istaknutih suradnika, ali i bez niza očekivanih tema – pod naslovom *Izlazak iz množine? Stanje hrvatske političke znanosti* (Kasapović 2007) – Hrvatsko politološko društvo prihvatilo je kao predložak “Hrvatskih politoloških razgovora” vođenih u Opatiji 2. 10. 2008. na temu “Stanje i povijest političke znanosti u državama bivše Jugoslavije”.¹ U tim sam “Razgovorima” ocijenio da ta knjiga takvu raspravu više onemogućuje nego što je potiče. Ona i nije toliko analiza koliko, puno prije – indikacija toga stanja. U svom sam izlaganju preuzeo i obvezu šireg obrazlaganja takve teze. Te obvezu potanje analize knjige, a osobito teksta i uređivačke koncepcije Mirjane Kasapović. Uz pregled šire literature o osnovnoj

naslovnoj, podnaslovnoj, ali i uređivačkoj tezi autorice, barem one koju smatram notornom i obveznom za svakoga tko se tom temom želi znanstveno baviti. Prve dvije su, naime, ničim potkrijepljena legitimacija za treću, koja dijelom ima izmišljenu, a svakako nedorađenu podlogu. Iz ne sasvim jasnih, a svakako ne iz prezentiranih razloga.

U ovom članku ograničit ću se ipak samo na elementarno proširenje svojih opatijskih teza. Cjelina teme traži mnogo više prostora i vremena, pa ću je cjelovitije i detaljnije izložiti u posebnoj većoj studiji (ili studijama), u posebnom izdanju. Kao naznaku kamo u tom smislu smjeraju moja razmišljanja čitatelj može uzeti članak *Razvojna politologija i politike razvoja*² (Strpić 2009). On se može shvatiti i kao integralno naličje ovoga teksta. I obrnuto.

I. Jednina i množine političke znanosti

Kako sam već u svom opatijskom polemičkom izlaganju istaknuo, jedva je moguće povjerovati da je stanje hrvat-

* Prikazani rezultati proizašli su iz znanstvenog projekta “Država, društvo i političko-ekonomski razvoj” provedenog uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH.

¹ Prije poziva HPD-a da sudjelujem u raspravi o njoj, nije mi bilo poznato da takva knjiga postoji. Dobio sam je i tada tek nakon dugog vremena, jer je zalihom kojim je za izlaganje raspolagao organizator skupa potrošena baš kad sam ja došao na red. Nakon toga nitko se za to zadužen nije usudio tražiti dodatni primjerak baš za mene. Knjigu sam na koncu – za razliku od drugih izlagača na skupu – najprije kupio, ali mi je gotovo istodobno kolega prof. dr. Ivan Grdešić poklonio primjerak koji je jednostavno uzeo kao član Projekta. Stoga sam jedan od tih primjeraka mogao pokloniti svom studentu-demonstratoru, koji nije mogao povjerovati da u knjizi piše ono što ja tvrdim da piše.

² Dijelom je komplementaran i tekst *Marx koji nedostaje* (Strpić 2008b). Sva tri teksta pisana su, što paralelno što naizmjenice, tijekom ljeta i jeseni 2008. A tu su i *Množina, jednina, dvojina politologije. Teze* (Strpić 2008a), izlaganje na opatijskim *Razgovorima te Development Politics and Development Policy. Short Points* (Strpić 2009b), izlaganje na dubrovačkoj Konferenciji IPSA-e o javnim politikama, koje ću u približno izvornom obliku nastojati objaviti naknadno.

ske političke znanosti uistinu toliko loše koliko to autoričin uređivački koncept i njezin autorski dio knjige sugeriraju – s teško shvatljivom lakoćom svoga sadašnjeg postojanja. Tu lakoću knjiga kondenzira nadasve u uredničinu uvodnom tekstu. Doduše, nešto u tom stanju ipak mora biti jako loše, inače se takva knjiga ne bi mogla pojaviti. I relativno dugo ostati bez primjerenog reagiranja. Sreća da u njoj ima i niz autorski vrijednih tekstova.

Našoj fakultetskoj znanstvenoj zajednici ne služi na čast da je prvo objavljeno reagiranje došlo iz pera profesora prava (Ivanišević 2008). Stoga smo sada u glupoj situaciji da moramo govoriti o knjizi koju bi čovjek inače doista najradije prešutio (usput, ona je – ili barem njezin dio – hitno uvrštena i u obveznu ispitnu literaturu za studente prve godine politologije na FPZ-u). Kad se već pojavila ovako uređena, oblikovana i naciljana, mora se o njoj ozbiljno porazgovoriti, da bi se tek nakon toga moglo analizirati stvarno stanje hrvatske politologije – ali usprkos toj knjizi.

1. U svome opatijskom izlaganju autorici sam prigovorio da naslov knjige zdravo za gotovo uzima nepostojeću činjenicu navodnog tavorenja hrvatske politologije u historijskoj naplavini “množine” iliti “političkih znanosti” kao prethodećih današnjoj politologiji. S tim da je tu množinsku naplavinu politička znanost u svojim dominantnim i najboljim svjetskim verzijama tobože odavno prevladala. To bi moglo biti uvjetno točno jedino za uvijek usporeno promjenljiv kolokvijalni govor i ovlašne naznake o našoj znanosti koje se kroza nj provlače, za isto takve oznake promjena u toj znanosti, ili pak za nazive pojedinih starijih politoloških nastavnih institucija

koji su vezani uz doba kad su osnivane. No nipošto za znanstvenu literaturu.

Relevantna svjetska literatura pokazuje da je naša znanost barem stoljećima “u jednini”. A da je, paralelno, isto tako stoljećima i u barem jednoj “množini”. U jednini je kao *politička znanost* (pod raznim nazivima) u množini *političkih* (danas *društvenih*) i moralnih (danas humanističkih) znanosti.

Doduše, neposredno prije osnivanja Fakulteta političkih nauka Sveučilišta u Zagrebu, netom doneseni *Program SKJ* političku znanost doista naziva “političkim naukama”. Dakle, u množini.³ No to je društvena i povijesna činjenica koja

³ No i u jednini. Jer govori i o nužnom “razvijanju društvene i političke nauke” (SKJ, 1958: 1081). Usp. i Prpić (2002: 44-45, fn. 7). Vjerojatno se ovdje mislilo i na sociologiju, pa je stvar manje pogrešna nego što se na prvi pogled čini i nego što traje u interpretaciji M. Kasapović. Ondašnjoj prvoj partijskoj (po nomenklaturi) teorijskoj glavi, Edvardu Kardelju i njegovoj ekipi, nije bilo, a nije ni moralo biti “stalo” do takvih “sitnica”. Riječ je, uostalom, o političkom tekstu za koji ne vrijede tako stroga znanstvena pravila kao za tekst koji ima pretenzija i na znanstvenost. Strogost pravila ondje je nadasve politička, a ne politologijska. Politički, *Program SKJ* bio je važan dokument koji je u jednom svom segmentu naglašavao društvenu potrebu za osnivanjem znanstvenih i sveučilišnih institucija političke i “društvene” znanosti.

Da to politički nije bilo lako provesti, pokazuje činjenica da su se, nakon *Fakulteta političkih nauka Sveučilišta u Zagrebu*, koji je osnovao Sabor SRH, drugdje u Jugoslaviji osnivale mahom “visoke političke škole” izvan univerze. A da je, čak i u Ljubljani, Partija osnovala i dugo čak i formalno “kadrovirala” instituciju koja je danas *Fakulteta za društvene in politične vede*. No taj *Program* samo je historijski važan, nikako znanstveno regulativan kao što je ispalo u tekstu M. Kasapović.

je mogla biti društveno, pa i politički, a možda posredno i pravno regulativna za osnivače našega Fakulteta prije gotovo pola stoljeća. Pomalo je iznenađujuće da to danas još uvijek vrijedi za Mirjanu Kasapović. Ipak bi se svjetska znanstvena literatura morala smatrati relevantnijom.

Upozorimo ovdje na jednu od prvih enciklopedija društvenih znanosti (koja očito uglavnom samo skuplja prašinu na policama knjižnice našega Fakulteta) i koja to jasno pokazuje i za “*politiku*”, “*znanost o politici*” ili “*znanost o državi*”, odnosno “*državnu znanost*”. Kao i za “*političke/državne znanosti*”, “*političke i kameralne znanosti*” te za “*socijalne*” ili “*društvene znanosti*” – kao nasljednice i nastavljalice “*političkih/državnih*” (Beckerath 1956: 763-770; Taeuber 1956). Beckerath i njegovi njemački korednici te enciklopedije društvenih znanosti s ponosom se, odmah na donaslovnoj stranici, pozivaju na glasovitu austrijsku enciklopediju državnih znanosti (Conrad 1909-1911, 1924) – čijim se nastavljajima izrijeком smatraju.

SKH tada je bio ponešto drugačiji od drugih dijelova SKJ, barem u svome vrhu. Ponajviše zahvaljujući Vladimiru Bakariću i nizu mladih hrvatskih političkih lidera koji su se upravo tih godina profilirali i koji su smatrali da im baš pravi, sveučilišni Fakultet treba ne samo dugoročno nego i odmah – radi znanstvene podloge za hrvatske i jugoslavenske političke bitke u “federiranju federacije” te u velikoj privrednoj i društvenoj reformi koja je slijedila. S Bakarićem je Fakultet kasnije imao i teških problema, jer je – iako je među hrvatskim političarima najviše pridonio njegovu osnivanju – dugo prijetio i njegovim ukidanjem. A povremeno i ukidanjem pojedinih među nama. No u znanstvene posle nije se petljao.

Treće izdanje te klasične bečke enciklopedije također odavna imamo u knjižnici FPZ-a. Što je važno za razdoblja u kojima se do literature nije dolazilo tako lagano kao danas. U doba nastanka toga izdanja Bečko sveučilište sigurno je bilo barem jedno od najboljih na svijetu (Johnston 1993: 73; Strpić 1998: 82-86). Među ostalim i po političkim i kameralnim znanostima. A imalo je najsnažniji i najizravniji upliv na nastanak i početni razvoj političkih i političke znanosti u Hrvatskoj (cf. Pusić 1967; Bayer 1967). I to ne tek od osnivanja *Kraljevske akademije političkih i kameralnih znanosti* u Varaždinu u XVIII. stoljeću – od kojega počinje “institucionalizacija” političke znanosti u Hrvatskoj (a nekmoli tek od sredine XX. stoljeća). Taj je upliv i ranije izrazit. I to kako znanstveni i nastavnici tako i upravni, prijevodni i kadrovski (cf. Henfner 1995, 1831). Barem još od (“jedninske”) *Politike* Jurja Križanića iz XVII. stoljeća (Križanić 1997; Križanić 1985; Križanić – Britannica o. l.), bez koje ni danas ne može razumijevanje starije ruske političke i političko-ekonomske tradicije. No baš zato bez njega ne može ni razumijevanje početaka hrvatske političke znanosti (niti političkih znanosti).

Prašinu na našim policama očito uglavnom uzalud skuplja i voluminozni njemački *Handbuch der Politik I-II* (Laband 1912-1913), koji pokazuje nipošto prijezira vrijednu opću utemeljenost, ali i specijalističku razvedenost tadašnje *znanosti o politici* (u jednini) u tadašnjoj množini *političkih/državnih i kameralnih znanosti*. Te su osnove (ne nužno u ovoj ili uopće nekoj enciklopedijskoj verziji) imale najveći sadržajni utjecaj na početke nastave elemenata političke znanosti najprije na Pravnom fakultetu, a od 1962. i na Fakultetu političkih na-

uka Sveučilišta u Zagrebu⁴ – koji su se tako izravno i neizravno dijelom nastavili na varaždinske, austrijske i njemačke korijene.

O oba sam početno navedena enciklopedijska izdanja već više puta pisao (npr. Strpić 1998a. i 1998b., 1997, 1997a), a o njima redovito govorim i u svojim svakogodišnjim uvodnim diplomskim predavanjima.⁵ Na početku svoga izlaganja u Opatiji 2. 10. 2008. fotokopiju pregnantnog Taeuberova teksta poklonio sam javno koautoru knjige (Kasapović 2007) i moderatoru ovoga dijela rasprave o njoj, prof. dr. Nenadu Zakošek, a preko njega i Mirjani Kasapović. Kad već nisu prije, kao njemački đaci – za razliku od mene kao pretežito engleskog i francuskog – neka ga pročitaju i uvažavaju barem sada.

U samim počecima hrvatske političke znanosti, kao i u počecima našega Fa-

kulteta, američki (ali i engleski) utjecaj bio je puno manji od dominantnih europskih kontinentalnih (cf. Smailagić, isto). No taj bi utjecaj u prvim stoljećima razvoja političke i političkih znanosti u nas tako i tako bio tek zaobilazna, pa i nižerazredna instancija europskog (Haddow 1939; Somit 1967; Crick 1960; Burgess 1882). Do druge polovine XX. stoljeća on se ne bi osobito razlikovao od utjecaja europskih znanstvenih središta, koja su do tada i glavna svjetska. Kasnije je sasvim jasno – iako uobičajeno nešto usporeno – djelovao i u nas.⁶ A sa-

⁴ Prvoj takvoj fakultetskoj instituciji na europskom Jugoistoku i Istoku uopće. A u Hrvatskoj, prvoj nakon varaždinske Kraljevske akademije političkih i kameralnih znanosti. Čudno je da tako apartna znanstvena, nastavna i društvena povijesna činjenica nije privukla veću analitičku pozornost M. Kasapović.

U počecima razvoja Fakulteta njemački je sadržajni utjecaj u nastavi svoje nositelje imao nadasve u V. Sutliću, A. Pažaninu, D. Rodinu, I. Prpiću, Z. Posavcu, B. Hudoletnjaku, B. Brujić, R. Paviću, H. Burgeru. Danas u N. Zakošek, M. Kasapović i T. Cipeku.

⁵ Inzistiram na tome zbog nezaobilaznoga uvodnog razumijevanja razvoja izvorne temeljne političke teorije, političke ekonomije i kameralistike u starijim modernim političkim znanostima te u novoj integralnoj političkoj znanosti unutar suvremenih društvenih znanosti. A i zbog toga što nekako slutim da studentima o tome neće sustavno govoriti gotovo nitko drugi u cijelom tijeku njihova studija.

⁶ Henfner (1996, 1831) pokazuje koliko je bilo dugačko vremensko odlaganje britanskoga utjecaja u nas u promjenama političko/društveno-znanstvene paradigme na prijelazu XVIII. stoljeća u XIX. Možemo ga procijeniti na pedesetak godina. (Sličan *time lag* djelovao je tada i kasnije i u američkim znanstvenim promjenama, koje su kaskale za Zapadno- i Srednje-Europskim. A još kasnije i u sporom prenošenju američkih inovacija u npr. Englesku.) To je odlaganje promjena sredinom i osobito u posljednjoj trećini XX. stoljeća u nas bitno smanjeno. U tadašnjoj hrvatskoj političkoj znanosti i društvenim znanostima britanski je i američki utjecaj vrlo brzo bio znatan. Uvodili su ga i preko našega Fakulteta – iako ne frontalno – u prvoj i drugoj generaciji naših i u znanosti nama bliskih profesora nadasve E. Pusić, R. Lang, S. Štampar, I. Kuvačić, V. Stipetić, S. Dabčević-Kučar, M. Hanžeković, A. Dragičević, A. Fiamengo, P. Novosel, J. Županov, D. Šepić, Lj. Boban, I. Babić, I. Perko-Šeparović, Š. Deren-Antoljak, Z. Baletić, R. Vukadinović, Z. Lerotić, I. Šiber. Kasnije osobito I. Padjen, I. Grdešić, pa i D. Strpić. Danas Z. Petak i Z. Kurelić.

Sporiji je bio samo utjecaj na strukturu nastavnih planova Fakulteta. Iskazivao se tu jak otpor uvođenju “američkih” profesionalnih politoloških smjerova studija u devedesetim godinama (po načelu *major-minor* ili *major-major* studentskoga izbora). No te dvije

svim sigurno nikakvih razlika ne bi bilo niti bi moglo biti u shvaćanju “jednine” i “množine” ove znanosti. To pokazuju referentni tekstovi iz istoga razdoblja, kao i analize politoloških zbivanja u Americi na važnom prijelomu XIX. i XX. stoljeća te polovinom dvadesetog (Seligman 1948, 1932; Somit & Tanenhaus 1964, 1967; Crick 1960; Burgess 1882).⁷

stvari, znanost i nastavu, ne treba nekritički miješati. Jer su se smjerovima protivili npr. i neki naši utjecajni “Amerikanci”. Paradoksalno, osobito je slabo i među njima prolazila moja inicijativa za uvođenje “Američkih studija” kao posebnoga smjera. (Američki studiji, za koje smo tada imali američku podršku, osnovani su kasnije u Bugarskoj.) A ne pamtim ni neku osobitu podršku M. Kasapović smjerovima. Vjerojatno “još nije bilo vrijeme”. Kao ni za smjer “Njemačkih studija”, kojemu su se pak usprotivili listom svi “Nijemci” među profesorima. Ta protivljenja ne pokazuju tadašnje “stanje znanosti” ili čak ideologija u nas, nego neko drugo stanje duhova i interesa, s potpuno drugačijim razlozima od rezoniranja u znanstvenim bavljenjima naših znanstvenika. Usput, i grupa naših eksperata koji su tada (1993-1994) predlagali novi nastavni plan, kao i Fakultetsko vijeće nakon toga, i formalno je još onda izrijekom prihvatila jasni “jedninski” profil politologije. No integralni, a ne tek djelomični, “razlomčaki”.

Želio bih iskoristiti ovu prigodu i posebno zahvaliti pokojnoj profesorici dr. Štefci Deren-Antoljak na iznimnoj energiji u našoj onodobnoj svjetskoj sveučilišnoj komunikaciji. Bez nje i prof. dr. Ivana Padjena posao na tom prijedlogu novoga nastavnoga plana u tadašnjim uvjetima ne bi bilo moguće obaviti na takvoj razini svjetski usporedive kvalitete. O kojoj je tada ponovno ovisio možda i opstanak našega Fakulteta.

⁷ Struktura političke znanosti koja se u *Enciklopediji* Seligmana i dr. (1948, 1932) prikazuje preko pojmova *Polity*, *Politics*, *State/Society*, *Government*, *Policy* bila je i ostaje stan-

Mirjana Kasapović upozorava nas i na gotovo “tragičnu” povezanost hrvatskog dvadesetostoljetnog ponovnog oživljavanja institucionalizacije političke znanosti – s francuskom tradicijom. Stoga ne bi bilo zgoroga zaviriti u povijest djelovanja već pomalo zamrle, ali još životareće Francuske akademije moralnih i političkih znanosti (<http://www.academie-francaise.fr/academie-des-sciences-morales-et-politiques>) s njezinom *Revue des sciences morales et politiques*, koja izlazi više od 150 godina. Ona je

dardnom kako u političkoj znanosti kao dijelu političkih znanosti tako i u njoj kao dijelu društvenih znanosti (cf. i Laband 1912-1913). Različiti mogu biti samo naglasci i relativni opsezi, ovisno o znanstvenim sklonostima i bavljenjima. No razumjeti cijeli taj opseg iz nekoga preuskoga njegova dijela – Sizifov je posao. Ne možete svoje bavljenje suziti, recimo, na bavljenje političkim strankama iz aspekta odlučivanja, izbora i komparativnih izbornih modela, pa očekivati da ćete na toj osnovi shvatiti što je politička znanost. Pa niti što je politika. U konačnici, krivo ćete interpretirati relevantne činjenice svoga najužega područja bavljenja. A pogrešno ćete utvrđivati i koje su vam činjenice istraživački relevantne. Na koncu, dogodit će vam se i da s neobičnim pomacima u viđenju izabirete i same probleme koje ćete istraživati i rješavati. Do toga da, ekstremno, oni mogu biti i potpuno izmišljeni. Kao u naslovu *Izlaska...* (Kasapović 2007). A mnogo gdje i u uredničnu autorskom tekstu.

Ta struktura u osnovnim obrisima nije bila bitno različita u političkim znanostima i politici/znanosti o politici u njihovoj matrici. Čak ni prije njezina modernog sustavnog teorijskog reutemeljitelja Thomasa Hobbesa. Cf. npr. za Italiju Machiavelli (Grubiša 1998), Za Francusku Bodin (Lalović 2002a, 1576-1577). Za Englesku Hales (1893, 1581, 1549). A za Njemačku Althusius (1603, 1610). Usp. i Goldsmith (1966).

zapravo, u približnim hrvatskim terminima, izvorno razred za humanističke i društvene znanosti koji uključuje i političku znanost. Klasično je djelo te, s punim pravom možemo kazati, znanstvene kulture (koju M. Kasapović tako zdušno prezire) – jedne od nosivih svjetskih znanstvenih, pa i politoloških nacionalnih kultura – *Histoire de la science politique dans ses rapports avec la morale* Paula Janeta (Janet 1924; A. 1887). U njoj je značajan i Janetov prikaz Tocquevilleova XIX. stoljeća u francuskoj političkoj znanosti (Janet 1861), bez čijeg doprinosa ni danas nije moguće razumjeti ni Francusku ni Ameriku. A i Derathéova analiza političke znanosti (sve u “jednini”) Rousseauova XVIII. stoljeća – paralelnog britanskog Mandevilleovu, Humeovu i Smithovu stoljeću – bez kojega nije moguće proniknuti u političke aspekte Moderne u cjelini (Derathé 1950), osobito njezinih političkih inovacija.

Kako ta, za M. Kasapović očito arheološka znanost u arheološkoj znanstvenoj obitelji, s punim pravom i u novom znanstveno-obiteljskom kontekstu i danas nosi naziv političke (u jednini) i uvijek iznova donosi nova razumijevanja aktualnih znanstvenih problema – sjajno pokazuje njezin dugogodišnji kolega prof. dr. Dragutin Lalović (Lalović 2006, 2008, 2002, 2002a, 2005, 2005a, 1986). Bez poznavanja velikih antičkih i medievalnih klasičnih te modernih klasičnih političkih ideja, teorija i povijesti velikih kultura i nacija, pa i francuske političko-znanstvene kulture,⁸ nije moguće razumjeti (ni pretežno teorijski ni pretežno empirijski) ni njihovu ni našu suvremenost. Ni europsku ni američku.

⁸ Tu kulturu, kao ni političku znanost, ne treba vezivati samo uz djelovanje diplomiranih politologa. Ni u Francuskoj ni drugdje.

Ponajmanje komparativno. Ponajmanje na FPZ-u u Zagrebu, gdje je nastava u počecima Fakulteta nastavno-planski strukturirana po francuskim uzorima (Smailagić 1964).⁹

⁹ To nije suprotno Prpićevim tvrdnjama (Kasapović 2007) o prevladavajućem početnom njemačkom utjecaju na nastavu u nas. Njemački utjecaj prevladavao je u znatnom dijelu početnih nastavnih sadržaja (koje autori knjige nisu analizirali, kao ni znanstveni rad nastavnika FPZ-a), a francuski u strukturi prvoga nastavnoga plana. Nažalost, suprotno ocjenama M. Kasapović – ne znam čime osnovanim – francuskog je utjecaja na rad Fakulteta u nastavi i znanosti bilo zapravo jako malo. Jedino za N. Smailagića nekad davno, te za D. Lalovića danas, možemo s punim pravom tvrditi da su bili francuski đaci. Tek eventualno tu bismo mogli pribrojiti i našega prvog dekana dr. Leona Gerškovića, dijelom V. Sutlića, Z. Posavca, Z. Baletića, T. Martinić, pomalo i D. Strpića na Fakultetu, a u hrvatskoj političkoj znanosti izvan Fakulteta tu bi još vjerojatno spadao i pravnik Smiljko Sokol – po doktoratu.

Rezimativno, francuski je utjecaj velik po prvom nastavnom planu. Njemački po profilu vodećih nastavnika. No po brojnosti, zapravo iznenađuje grupa nastavnika koja nam je prenosila osobito američka, a donekle i engleska znanstvena iskustva. Oni su u povijesti Fakulteta ne samo danas nego i u njegovih prvih deset godina – najbrojniji.

Program političke ekonomije kakvu sam ja studirao (1965-1966) na prvoj godini, kod profesora Baletića, bio je vrlo sličan francuskim i engleskim programima toga doba, a predavanja su bila vrhunski koncipirana, prema Hicksu, s tada inače standardnim silabusom iz političke ekonomije u kombinaciji Marxa i Keynesa (cf. Baletić 1972). Kao mladi asistent (u prvoj mi je generaciji studentica bila baš M. Kasapović) tražio sam 1975. odmah od svoga profesora, pokojnog dr. Ive Brkljačića, da uvedemo seminar iz Marxova *Kapitala* – što inače nije bio običaj. Čuo sam,

Dakle, što vrijedi za znanost, u osnovi vrijedi i za najbolje studije političke znanosti, pa i za studij na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu (iako ih ne treba poistovjećivati, a osobito ne treba iz strukture dodiplomskih nastavnih planova¹⁰ – zaključivati o zna-

naime, od starijih studenata, da je prvim generacijama politologa prof. dr. Adolf Dragičević iz Marxa držao vrhunska predavanja. On je, recimo, bio marksist – a u to doba bio je poznat nadalje po elaboriranju velike privredne reforme u Jugoslaviji te kasnije i po analizama znanstveno-tehnologijske revolucije u svijetu. Kada sam u osamdesetim godinama stjecajem okolnosti i prije doktorata relativno samostalno određivao literaturu za političku ekonomiju I-II, na prvoj i drugoj godini studija, uveo sam literaturu koja je (a da to nisam znao) bila gotovo identična istodobnim talijanskim politologijskim političkim ekonomijama. Moji će se tadašnji studenti sjetiti da su u literaturi imali Samuelsona, J. Robinson, Schumpetera, Smitha, Ricarda, Marxa (*Kapital*), Webera (*Privreda i društvo*), Mandela (*Kasni kapitalizam*), Keynesa, Sraffa, Galbraitha, Hayeka, Friedmana, Servant-Schreibera, Wallersteina. Utjecaji su tu bili izbalansirani, a najjači su bili američki, engleski, njemački, francuski, talijanski i austrijski. Naš je Fakultet tada sigurno bio bolji od bilo kojeg istodobnog studija političke znanosti u Austriji, zemlji podrijetla naše davne politološke tradicije.

¹⁰ Iz nastavnoga se plana nikako ne može zaključiti od koga se u slučaju moje generacije (i njoj bliskih) studenata politologije koliko i što moglo naučiti. Ja sam, recimo, o znanosti uopće najviše naučio od Sutlića, Rodina, Županova i Hudoletnjaka. O povezanosti umjetnosti, znanosti i politike od Vjerana Zuppe (uglavnom kasnije), koji je tada dolazio na Sutlićeva predavanja. O političkoj znanosti najviše sam naučio od Smilagića, Prpića, Pažanina, Pusića (koga smatram i svojim profesorom), Pavića, Vukadinovića, Š. Deren-Antoljak, I. Perko, Mratovića, Čaldarovića, Po-

nosti). Zato to načelno i moraju biti pravi sveučilišni studiji.

savca. No i od svojih kolega iz generacije, Lalovića, Padjena (najprije kao studenta prava, a zatim i kolege profesora na FPZ-u) i kolege studenta Darka Kolibaša, te kasnije od svoga nekadašnjeg sjajnog studenta, a danas mlađeg kolege Petaka. U političkoj ekonomiji najviše sam profitirao od Rikarda Langa (doktorskog mentora) te Baletića i Dragičevića. No kasnije i od sjajnih svojih studenata Zdravka Petaka, Bojana Bilića, Arona Hrelje, Davora Stipetića, Marka Grdešića, sada i Ive Radkovića. Možda je i od mene i od moje i drugih generacija politologa kao studenata također netko nešto naučio. U razumijevanju politike najviše su mi pomogli povjesničari Lovrenčić, Lj. Boban i Bilandžić te političar Bakarić. U sveučilišnoj zajednici puno sam naučio od D. Pejovića (filozofija), M. Gross (povijest), R. Bičanića, V. Stipetića, J. Sirotkovića (ekonomija), A. Wertheimer-Baletić (demografija), I. Vinskog (statistika i razvoj), Kuvačića (sociologija), G. Petrovića (engleski empirizam i logika), Z. Malića (polonistika), T. Šagi-Bunića (teologija), V. Paara (fizika), P. Biljanovića (elektronika i razvoj), H. Turkovića (film i američka filozofija pragmatizma), S. Langa (javno zdravlje), mr. ing. M. Melčića (tehnologija), ing. B. Malade (kompjutori i razvoj). U novinama od Marka Grčića, Maria Bošnjaka i Inoslava Beškera (hrvatski jezik, kultura i mediji). U literaturi od Krleže (ne u osobnom kontaktu, ali u sredini pod njegovim velikim utjecajem) te barbe Ranka Marinkovića – moje literarne i osobne veze s Visom i Komizom za vječnost. Hvala im svima.

A vi sad procijenite, da vam to nisam napisao, koliko bi vam u razumijevanju mogla studija i studija moje generacije pomogao popis predmeta koje sam polagao. Kvalitetu studija određuju najviše nastavnici i njihov znanstveni rad, ali ne samo zaposlenici Fakulteta i ne samo njegovi gosti. Studira se na Sveučilištu. Na studij djeluje i druga infrastruktura koja je studentima na raspolaganju. Mojjoj su generaciji bili formativno važni *Studentski*

Samo takva dvostruka pripadnost, pripadnost i jednini i množini znanosti, mogla je i može pružiti i razvijati znanstvene temelje i dosege svake pojedinačne znanosti i znanosti uopće. Ta “dvojina” vrijedi za svaku znanost, pa i za političku znanost. Izvan znanstvene obitelji, od “okupacije” drugih znanosti “oslobodena” pojedina znanost mora se pretvarati u izvanznanstvenu struku. U pravilu neuspješnu. Jer i struke, osim u obavljanju sasvim jednostavnih poslova, da bi bile uspješne – trebaju pravu znanstvenu podlogu. U najmanju ruku, to se dosad uvijek tako odvijalo. Svuda u svijetu. Ako netko ima drugačiji uvid ili ideju, najmanje što mora učiniti jest da je nečim transparentno utemelji i obrazloži.

Zasad se o znanosti u svjetskoj politologijskoj literaturi standardno zaključuje primarno iz znanstvenih djela i, sekundarno, iz njihova akademskog i društvenog povijesnog konteksta, a nikako prvenstveno iz dodiplomskih nastavnih planova. Osobito ne navlastito iz nečijeg osobnog studentskog indeksa i popisa kolegija u njemu.

II. Optužbe razlomačke politologije

2. Prigovorio sam, zatim, da podnaslovu knjige ne odgovara njezin sadržaj. Ili, ako se u autoričinu shvaćanju polito-

list i Savez studenata, ali i fakultetski studentski časopis Politolog. I druge novine i časopisi, poput Omladinskog tjednika, Tla, Pitanja. Zatim cjelokupna tadašnja zagrebačka, hrvatska i jugoslavenska, pa i svjetska sredina u kojoj smo rasli i razvijali se. Zato se analiza čimbenika koji djeluju na Fakultetu mora povezati s cjelinom Sveučilišta, kulturom, gradom, zemljom, vremenom. Zato je politička, znanstvena, intelektualna i kulturna povijest tako važna za ovu vrst analize. A za novu instituciju ili instituciju koja se radikalno mijenja – i tzv. “izgradnja institucija”.

logije naša znanost možda i može svesti na granska istraživanja političkoga sustava i javnih politika (uz još nekoliko ograna), onda bi to, kao upravo fantastična “inovacija”, zavređivalo i neko obrazloženje u njezinu uvodnome tekstu. Takvoga obrazloženja, kao ni adekvatnog obrazloženja naslova, u tekstu nema. Iako je literatura o “stanjima znanosti” u suvremenim nacionalnim politologijama, pa i o stanju recentne političke znanosti u svijetu u cjelini, danas već relativno bogata. U toj su literaturi razvijeni fiksni parametri istraživanja i prikazivanja naše znanosti, koje ova knjiga ne respektira ni u jednoj njihovoj inačici. Niti barem u nekim naznakama obrazlaže zašto ih ne respektira i na čemu temelji svoju “inovaciju”.

Već su suvremeno klasični u toj literaturi o stanju znanosti zbornički prikazi Greensteina i Polsbyja (1975), A. Finifter (1983, 1993), Goodina i Klingemana (1996). O njima i drugima pisao sam među ostalim i prije deset godina u *Promjeni* (1998), ali i prije toga u više članaka. A najnovije je u tom sada već žanru – deset knjiga *The Oxford Handbook of Political Science* (2006-2008), gdje je naša znanost viđena kroz deset grana i puno više značajnih ograna. Te su grane (po ovoj uvjetnoj podjeli): 1. politička teorija, 2. političke institucije, 3. političko ponašanje, 4. komparativna politika, 5. pravo i politika, 6. javne politike, 7. politička ekonomija, 8. međunarodni odnosi, 9. politička metodologija, 10. kontekstualna politička analiza.¹¹ Ova posljednja (Goodin 2006)

¹¹ Takve podjele ne treba apsolutizirati ili dogmatizirati, ali niti potpuno zanemarivati kako se to čini u knjizi M. Kasapović. Često se, recimo, znaju u detaljima razlikovati podjele APSA-e i IPSA-e, EU-konzorcija PS itd.

ističe politološke analitičke pristupe karakteristično vezane uz cjelinu društvenih i humanističkih znanosti: napose filozofiju, psihologiju, ideje, kulturu, povijest, lokalizaciju, populaciju, tehnologiju, te kombiniranje i sraz “staroga i novoga”. Prethodna (Box-Steffensmeier 2008) većinom se temelji na metodologiji društvenih znanosti u cjelini (jer im politologija jasno pripada, a nije od njih “okupirana”) te na kombiniranju kvantitativnih i kvalitativnih metoda. Sve potpuno obratno od jednostranosti neobrazložene konceptualne “inovacije” Mirjane Kasapović. Ta je “inovacija” puno sličnija donedavnoj shemi hrvatskog Ministarstva znanosti (ugrubo, ili poljepšano: teorijska, vanjska i unutar-

Kao i pojedinih relevantnih djela u svjetskoj literaturi (cf. Strpić 1998a). No te razlike nikad ne idu do redukcije politologije na 1/3, 1/4 ili 1/5 njezina punoga granskog opsega. Možemo sa standardno prihvaćenim podjelama i polemizirati, ali ih ne možemo ignorirati. Mene, recimo, nitko ne može uvjeriti da politička znanost može bez političke povijesti ili političke komunikacije, a mislim da bi joj i danas dobro došla neka vrst publicistike kao grana ili ogranak. No uvijek bih isticao da je to osobno mišljenje, s objektivnim argumentima, ali ipak manjinsko ili pojedinačno. Međutim, jedna je stvar rasprava o tome je li nešto posebna grana ili nije, a sasvim druga mogu li dvije-tri grane biti smatrane pravom cjelinom ili čak samom “jezgrom” politologije.

Cjelina politologije povijesno i znanstveno proizvodi te grane. Ne obrnuto, iako joj svaka značajno pridonosi. One su samostalne, ali nisu o toj cjelini neovisne. Kad ih već proizvede, i cjelina politologije postaje o svojim granama jako ovisna. Najčešće se radi o ireverzibilnom procesu. Koji se može mijenjati, ali samo daljnjim znanstvenim radom i razvojem. Nikako političkim ili kakvim drugim nasiljem.

nja politika)¹² te nekim simplicističkim shematizmima nekih dijelova ili pravaca baš *politike* XIX. stoljeća (od koje bismo se, kao, htjeli emancipirati) – nego najnovijim trendovima svjetske političke znanosti.

Čudno je da su ti trendovi neusporedivo bolje ocrtani u popisu *Literature* autoričina teksta nego u samome tekstu – u kojemu ih praktički nema. Ili su mu zaključci potpuno suprotni od onih koje sugerira dobar dio literature. Kao da je tekst pisala jednom, a literaturu popisivala nekom drugom rukom.

3. Moj treći prigovor mogao bi se rezimirati kao zaključak da autorica, po svemu sudeći, i nije bila znanstveno zainteresirana za ove dvije apartne teme u suvremenim politološkim raspravama. Nego da neutemeljene zaključke uz njih vezane treba iz legitimacijskih razloga. Trebaju joj strateški. Za neki projekt djelovanja koji se vjerojatno krije iza ovoga publicističkoga pothvata. Riječ je dakle, već po naslovu i podnaslovu sudeći, ako se dovedu u relaciju sa sadržajem – nasdasve o djelatno manipulativnom, a ne o znanstvenom projektu. Koji se tiče današnjeg i budućeg Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu (ili možda neke nove konkurentske institucije), a ne političke znanosti u Hrvatskoj. Pa se ne tiče osobito čak ni prošlosti Fakulteta, koja je pokupila najviše invektiva naše uvodničarke.

Po svemu sudeći, riječ je o projektu kojemu treba diskvalificiranje i upravo

¹² Cf. Strpić (1998: 169-174), u povodu tadašnje administrativne podjele politologije na grane koju je nasilno izvršilo Ministarstvo znanosti, a zbog koje je Fakultet uputio protestno pismo s potpisom tadašnjeg dekana, danas akademika, prof. dr. Zvonka Posavca.

difamiranje povijesti i stanovitog broja (i teorijske vrste) nastavnika toga fakulteta radi nekakvoga u tekstu zatajenog predstojećeg poduzetničkog pothvata. Jedino je tako moguće objasniti zašto se knjiga u svome strateškome uvodnome dijelu usprkos naslovu i podnaslovu uopće ne bavi ni problemima navedene “množine” niti onima “jednine” ove znanosti, a u svom strateškom usmjerenju niti znanošću uopće, nego se bavi samo Fakultetom političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Bavi se iz nužnoga znanstvenog konteksta potpuno istrgnutim aspektom njegove povijesti, a ne poviješću političke znanosti u Hrvatskoj, koja je od povijesti Fakulteta puno dulja i šira. Te, na koncu, ne samo da tu posljednju povijest, koliko je u proizvoljno izabranim naznakama u knjizi uopće ima, drži dosljedno istrgnutom iz društvenog konteksta vremena u kojem se odvijala. Nego je čak i u analizi unutarfakultetskog razvitka usmjerena samo na aspekt toga razvoja, koji zapravo eventualno tek ilustrativno može potvrditi iskonstruiranu tezu. A uopće ne može pokazati kakav je to fakultet bio i kakav danas jest. Pa ni kakav bi sve još mogao biti.

Kada se u knjizi i napose u njezinoj uvodnoj studiji “o stanju znanosti” uopće ne govori iole temeljitije o znanstvenim radovima ni znanstvenom djelovanju znanstvene zajednice o kojoj je navodno riječ (osim o nekoliko “definicija” istrgnutih iz konteksta brojnih fakultetskih rasprava), nego se iz nominalno “nepolitološke” strukture nastavnih planova nadasve poantira navodno dominantno svjetonazorsko opredjeljenje nastavnika u dijelu njezine povijesti, onda ne čudi da joj je glavna zamjerka povijesti toga djelovanja nepostojanje drugog svjetonazorskog opredjeljenja, za koje autorica vjeruje da mu sama pripada. Kad ima

apriornu, a ničim utemeljenu konstrukciju “množine” i “jednine”, onda također ne može čuditi potpuno proizvoljno uvrštavanje nastavnih predmeta u jedninske i množinske kućice koje bi trebale tobože “empirijski” potvrditi množinsku znanstvenu i jednomnu svjetonazorsku političku “okupaciju” Fakulteta kroz veći dio njegove povijesti. Ili sve do danas. A pritom se uopće ne govori o stvarnoj nastavi i stvarnom studiju, kao što se nije govorilo o stvarnoj znanosti i stvarnom znanstvenom djelovanju. Iako je autorica komparatist po novijem stručnom djelovanju, u takvoj situaciji nije čudo da u njezinu tekstu nema pravih komparacija gotovo ničega bitnoga među onim o čemu piše, jer nema ni sustavno izvedenih i kontekstuiranih podataka koji bi se istraživali i komparirali.¹³

¹³ Toga ima u dva teksta koja su se držala pravila žanra i pokušala pokazati stanje znanosti na područjima političkog sustava i javnih politika kao grana politologije, autora prof. dr. Nenada Zakošeka i prof. dr. Zdravka Petaka (kao i u nekim tekstovima koji nisu zahvatili cijele grane, kako bi ta pravila inače nalažala). Također i u komparativnom prikazu institucija diplomiranih politologa mr. Ane Petek i mr. Krešimira Petkovića. Potonji su, međutim, korektno napomenuli da su im elementi i metoda kompariranja zadani od voditeljice projekta (Petek i Petković, u: Kasapović 2007: 295fn). No i u tako zadanom okviru autori diskretno spominju (inače notornu činjenicu) da struktura predmeta kompariranih svjetskih departmana političke znanosti ne pokazuje stvarnu sliku stvarnoga studija na njima, jer studenti svuda imaju obvezu upisati stanovit broj predmeta s drugih departmana (isto). Stoga stvarni profil studija nigdje nije razumljiv bez njegova režima studiranja. Na fakultetski, a ne departmanski organiziranim sveučilištima taj je izbor djelom uveden u popis predmeta, a dijelom ga također treba pripitati analizom onoga što se

Shvaćanje političke znanosti kakvo ovdje zastupa M. Kasapović, dakle, nije jedninsko – nego je razlomačko. Ona

konačno stvarno studira. Kroz silabuse predmeta, literaturu, znanstveni rad profesora, birane predmete izvan izabranog studija, pa i fakulteta. Također, struktura političke znanosti i profiliranje politoloških struka u eminentnim svjetskim politologijama mnogo se preciznije i lakše vide iz strukture diplomskih i poslijediplomskih studija nego iz dodiplomskih.

Kad sam prije petnaestak godina vodio fakultetsku ekspertnu grupu za izradu tadašnjeg novog nastavnog plana FPZ-a (Strpić 1994), posjetio nas je Kenneth Janda, jedan od tadašnjih svjetskih uglednika naše znanosti, osobito za američku politiku i komparativne političke stranke, profesor čikaškog North Western University. Nakon što smo mu predložili tada predloženi novi nastavni plan FPZ-a (isto) te prikazali područja bavljenja nastavnika, iznenadio nas je tvrdnjom da smo predložili i da donekle već imamo strukturu vrlo sličnu čikaškoj (ako se u nju uključe veze departmana političke znanosti s drugim sveučilišnim departmanima, napose sa žurnalizmom – s kojim je DPS na North-westernu imao poseban ugovor o povezivanju nastave).

Slično se izjasnio i kasniji inozemni (anonimni, vjerojatno američki) recenzent službeno prihvaćenog fakultetskog prijedloga nastavnoga plana i programa (da je “na takvom studiju i on studirao”).

Na Kongresu IPSA-e u Durbanu, tada još mladi politolozi, a danas profesori, dr. Zdravko Petak i dr. Zoran Kurelić, susreli su se s velikim njemačkim i svjetskim politologom Hans-Dieterom Klingemanom (Goodin & Klingeman 1996; Dalton & Klingeman 2007). Po Petakovu svjedočenju, pokušali su mu nekako objasniti iz kakve male zemlje i s kakvog malog fakulteta dolaze. No čim su spomenuli Zagreb, Klingeman se oduševio:

“Pa to je u bivšoj Jugoslaviji bio sjajan fakultet! Kakav je sada?” Raspitivao se i za njemu

bi rado da se politička znanost bavi, po prilici, strukturalno tek jednom petinom svojih uobičajenih sadržaja. I da se

poznate tadašnje profesore, poput dr. Ivana Prpića i drugih.

Kakav je naš fakultet, najbolje pokazuju – i nekada i sada – naši dobri studenti koji u sveučilišnoj komunikaciji s kolegama iz drugih znanosti te u međunarodnoj komunikaciji i na studijskim boravcima u inozemstvu uvijek barem drže korak s “konkurencijom” i ostvaruju vrijedne suradnje. Nekada je takva bila i mlada Mirjana Kasapović, koja je posla na doškolovanje k prof. Nohlenu, za istraživanja komparativnih izbornih modela. Što se u međuvremenu dogodilo, nije mi baš do kraja jasno.

Jasno je tek da kasna Mirjana Kasapović smatra da taj Fakultet nije valjao jer je bio marksistički. Ma što to značilo (cf. npr. Strpić 1984, 1985). I koloniziran od društvenih i nekih humanističkih znanosti (što god to trebalo značiti). Naveli smo ovdje neka suprotna mišljenja koja sigurno nisu pozitivna iz ta dva razloga. Nego je, u najmanju ruku, nešto drugo činilo da ti ljudi o njemu imaju dobro mišljenje.

Za u počecima Fakulteta najutjecajnije, Sutlića i Smailagića, prije biste mogli kazati da je stari Vanja bio hajdegerijanac i nićeanac, iako je dugo bio u kritičkom dijalogu s Marcuseom i rado bi uzeo novce i status nekog sveučilišnog studija Marxa – “pod znamenom” marksizma. Nerkez je pak bio nadasve danteovac, a zatim i prudonist, makijavelist te ironični ne-lenjinist. Prpić, Rodin, Pažanin – svakako su bili znalci Hegela i Marxa. No to nikako nije isto. Prpić je – nadasve samosvojan. Rodin je i igrač staklenih perli s Luhmanom i Schmidtom. Pažanin – aristotelijanac šlukovskoga tipa, Posavec – pravi Starograk u suvremenoj teoriji demokracije, Hudoletnjak – slojterdikovac. Utemeljitelje osnovnih grana i ogranaka političke znanosti u nas, poput J. Županova, P. Novosela, R. Pavića, Š. Deren-Antoljak, D. Šepića, R. Vukadinovića, I. Perko-Šeparović, Z. Baletića,

tako predaje. Čak i pod upitnom pretpostavkom da se u toj petini krije meritorna “jezgra” političke znanosti, kako li bi takva “jezgra” izgledala bez četiri petine svojih standardnih “ambijentirajućih” grana, njihovih kompetencija i sadržaja? Svoju iziritiranost društvenim znanostima koje desetljećima navodno vrše “okupaciju” Fakulteta (a kojima, inače, u naše ime valjda bez griznje savjesti predsjedda u sveučilišnom područnom vijeću), M. Kasapović ovdje je bez dodatnih obrazlaganja prenijela i na dijelove političke znanosti kojima ne vlada (ili vrlo uspješno krije da njima vlada). Na nesreću, to su većinom dijelovi naše znanosti koje očito nije moguće izostaviti, a da ona uopće ostane znanost.

Ni političkoga sustava¹⁴ ni komparativne politike kao znanstvenih grana cje-

I. Šibera, Z. Lerotića, I. Padjena, D. Lalovića, I. Grdešića, D. Grubiše, V. Vujčića, N. Zakoška, Z. Petaka, Z. Kurelića, T. Cipeka, S. Tatalovića, V. Cvrtile, pa i same M. Kasapović – doista je smiješno i čak skandalozno okarakterizirati nadasve ili uopće kao marksiste. No upravo da su to i bili ili jesu, iako velikom većinom doista nisu, ne bi se radilo ni o čemu nelegitimnom u političkoj znanosti. Bitno je jesu li bili dobri znanstvenici i profesori. A bili su i jesu, ne samo po mome sudu – što izvrsni, što vrlo dobri i dobri. Svatko barem na svome području. Ne mogu se, na primjerima drugih institucija i znanstvenih grupacija (Kukoč 1998; Sesardić 2008), bez poznavanja i razumijevanja znanstvenih podataka – olatko širiti besprizivni sudovi na druge i o drugima. A ako ćemo već o marksistima (teorijskim, dakako!), gdje bi nam bio kraj da smo na Fakultetu doista imali nekog Blocha, Lukacsa, Marcusea, Gramscia, Langea ili pak mladoga Habermasa. No, eto, nismo.

¹⁴ “Politički sustav”, doduše, u ovoj najnovijoj referentnoj (uvjetnoj) podjeli političke znanosti na grane i dio ogranaka nije naveden kao posebna grana (ili nije “dobio” posebnu

lovite političke znanosti nema i ne može biti bez vrlo temeljite političke teorije (cf. npr. Box-Steffensmeier 2008; Dryzek *et al.* 2006; Rhodes *et al.* 2006; Boix & Stokes 2007). Povijesti pojedinih problema političkoga sustava i komparativne politike, ili pak povijesti političke znanosti i pojedinih njezinih znanstvenih institucija – ne može biti bez uvažavanja i poznavanja relevantne cjelovite političke, društvene, kulturne i intelektualne povijesti koja čini nužan kontekst njihova razumijevanja (cf. npr. Goodin & Tilly 2006). To ne znači da svatko tko se njima bavi mora biti i dobar politički teoretičar. Ili dobar politički povjesničar. No ako to netko nije niti želi biti, niti pak želi aktivno znanstveno surađivati s onima koji to jesu – znači da se taj onda mora ograničiti na uske niše bavljenja u ograncima svojih grana za koje se osposobio, ne upuštajući se u izlete koji traže mnogo cjelovitije poznavanje politologije. Pa i susjednih društvenih i humanističkih znanosti. Ako se pak takvo usko bavljenje politikom i političkim problemima želi proglasiti novom cjelovitom politologijom, mora se ukazati da je to tek stručno, tek parcijalno, tek “razlomačko” bavljenje politikom. Ili isto takvom politikologijom (neka se naši

knjigu). Dijelom je pokriven, kako se uobičajilo, u “Komparativnoj politici”. Time, dakaako, važnost nacionalne politike za cjelinu političke znanosti nije ništa manja. Ni u teorijskom ni u nacionalno-empirijskom aspektu. Njoj se samo iz uvida ove skupine iznimno uglednih autora političke i društvenih znanosti pristupa na malo drugačiji način nego u doba klimaksa bihevioralne revolucije. A nakon svjetske krize, koja je u punom zamahu, pristupat će joj se još drugačije. No time će ova moja teza, uvjeren sam, samo dobiti na snazi i empirijskoj provjerljivosti (cf. Strpić 2009, 2009a).

susjedi ne uvrijede). S istim takvim nepouzdanim, djelomičnim politološkim rezultatima.

U uskim nišama bavljenja može se biti dobar i na osnovi naučenih znanstvenih procedura. No ne i šire od toga. Ili obrnuto, ako netko želi širiti domete svojih istraživačkih i eksplanatornih kompetencija, onda na njima mora i šire znanstveno raditi. Nije dosta praviti se da ih čovjek postiže ili "ima" naprosto na temelju profesorske titule ili na osnovi godina provedenih na Fakultetu.

U znanstvenim zajednicama kojima međusobna kolegijalna (dakle argumentirana i utemeljena) kritičnost znanstvenika nije jača strana, a takva je, čini se, i naša – barem u nekim svojim dijelovima – takvo ponašanje često prolazi do nekog većeg ekscesa. A takav se dogodio u ovom slučaju. Profesorica dr. Mirjana Kasapović sigurno je jedan od boljih pripadnika te zajednice. Na dijelu područja politologije kojim vlada. No taj, iako razmjerno opsežan – nije jako širok. I sigurno ne obuhvaća političku teoriju ni političku povijest, pa ni izgradnju institucija, sa svim zahtjevima koje one nose. Kad ju je ambicija ponijela na izricanje apodiktičkih sudova o cjelini naše znanosti i o njezinoj povijesti, preko povijesti FPZ-a u Zagrebu, pokazalo se da za takve sudove nije priskrbila odgovarajuću standardnu ni empirijsku, niti uopće analitičku podlogu. Vjerojatno ne zato što to uopće ne bi mogla, nego zato što bi to tražilo previše rada i truda od onih politoloških vrsta za koje je valda ocijenila da joj ni u ovom slučaju nisu potrebne.

Otuda sve poante ove uvodne studije više sličje slabo utemeljenom optužnom prijedlogu po Foucaultovim obrascima (kaznionica, tvornica, škola, bolnica) – i još slabijem pred-projektu nužne popravne ustanove namijenjene unaprijed

osuđenom optuženiku – nego uvodu u nekakvo znanstveno istraživanje. A još manje uvodu u prezentaciju rezultata takvog istraživanja.

III. Opatijska rasprava i razlomačke invektive

4. Iako je prethodni sažetak¹⁵ moga izlaganja bio predan na vrijeme (nekoliko mjeseci prije skupa), iako je pri-

¹⁵ Evo teksta toga Sažetka (izlaganja pod naslovom *Množina, jednina i dvojina politologije*): "Politologija iz množine u jedninu? Teško. U jednini, moguće je tek osrednje stručno analitičko ili publicističko bavljenje politikom. Politička znanost je nadasve znanost. Ili disciplina učenosti, ako ćemo se praviti Englezima. Stoga je uvijek i u množini. Množini znanosti, društvenih i humanističkih znanosti. U društvenim znanostima, uvijek bliska pravu, sociologiji, ekonomiji. U humanističkim, osobito filozofiji i povijesti. Ali ne samo njima. Postavljanje umjetnih ograda prema njima redovito rezultira slabljenjem vlastitih znanstvenih i stručnih rezultata, pa čak i gubljenjem kriterija kakvi bi ti rezultati trebali biti da bi bili doista znanstveni i stručni. Ekstremno, ona gubi i kriterij za izbor problema i za provjeru rezultata. Upravo u tako shvaćenoj množini politologija može njegovati svoju jedninu, profilirati se na razini politoloških zahtjeva političkih problema koje mora i želi rješavati. Osim ako ne odluči drugačije. Ali tada ne samo da dovodi u pitanje znanstvenost svoje jednine, nego i strukturu svoje unutarnje množine. Bez političke filozofije, političke sociologije, političke ekonomije, političke psihologije, političkog upravljanja, javnog prava, političke povijesti, 'politologija' postaje skupina čudnih struka i metoda bez znanstvenog utemeljenja i znanstvene povezanosti, u zrakopraznom prostoru bez pravoga politološkog konteksta. Preostale grane politologije osušit će se i same se stanjivati, bez prave znanstvene i stručne efikasnosti. Gubeći i međusobnu povezanost, one će doći

je rasprave objavljen u konferencijskoj “Knjizi sažetaka” te iako je autorica vodila prethodni panel u Opatiji,¹⁶ i govorila, a ne samo moderirala, na taj *Sažetak*

u neproduktivnu situaciju ekonomskih znanosti (koje su, kontradiktorno vlastitom nazivu, već u jednini), ali bez njihova društvenog statusa. Da se naši politički ‘jedninaši’ malo temeljitije bave vlastitom znanostima, znali bi da nikada nije bilo i ne može biti nikakvog prelaska političkih znanosti u političku znanost, znanost o politici ili politologiju. Dogodio se samo prelazak politike (znanosti o politici) u političku znanost ili politologiju. Političke znanosti su sredinom prošlog stoljeća, kako je dokumentirano u dobro znanoj relevantnoj svjetskoj literaturi, prerasle u društvene znanosti. To je ista skupina znanosti koja je s težišta na državu i politiku restrukturirana i inovirana s težištem na društvo. U oba slučaja usko povezana s ‘moralnim’, odnosno humanističkim znanostima. Pokazat ćemo da ‘znanost’ o politici u svojoj stvarnoj jednini ne može riješiti niti jedan od velikih društvenih i političkih problema koji se pred nju u suvremenom svijetu i suvremenoj Hrvatskoj urgentno postavljaju. Ona može biti tek lokalistički prostor za sukobe interesnih politoloških i, eventualno, ideoloških skupina oko, logično, sve sirotinjskijeg školničkog kolača. Politička znanost/politologija, pak, koja razumije sebe samu i drži do sebe, uvijek će biti i u sve većoj mjeri oštrije profilirana (u jednini), kao što će biti i sve utemeljenija u društvenim znanostima, odnosno društvenim i humanističkim, ali i u znanosti kao cjelini. Dakle u množini. Ili barem dvojini.”

Prema tome, autori knjige, Mirjana Kasapović napose, nisu u Opatiji bili “uhvaćeni na prepad”, pa da zato nisu odgovarali na prigovore. Da su htjeli, znali ili mogli, imali su i više nego dovoljno vremena da se pripreme i odgovore na izložene argumente.

¹⁶ Pomalo je čudna navada da autori (jer to je odmah za njom učinio i Nenad Zakošek) moderiraju raspravu o vlastitoj knjizi, odnosno raspravu kojoj ona služi kao predložak.

nije bilo nikakve reakcije. No ni nakon primjedaba koje joj je u raspravi, osim mene, na istom panelu uputio i prof. dr. Dragutin Lalović, nije bilo odgovora na brojne prigovore. Osim jednoga jedinca-toga.

Na moj prigovor da u knjizi nije ni namjeravan prikaz većine političke znanosti u njezinoj u svijetu poodavna etabliranoj granskoj strukturi, autorica je odgovorila da je više puta naručivala priloge o međunarodnim političkim odnosima, pa i političkoj teoriji, ali da ih nije uspjela dobiti. Dakle, da ih je dobila, politička bi se znanost u jednini u njezinoj verziji, barem u Hrvata – proširila na tri ili četiri grane (političku teoriju, međunarodne političke odnose, politički sustav te javne politike). To bi međutim bila “politička znanost u promilima”, a ne u cjelovitoj “jednini”. Koliko li bi promila u Hrvatskoj mogao biti dopušteni minimum? Minimalno dopušteni razlomak “jednine”?

5. Umjesto odgovora na prigovore autorica je radije dijelila diskvalifikacije. Tako je, “sasvim mirno” (kako je sama ne baš osobito uvjerljivo istakla), izjavila da joj do Lalovićeve i moga mišljenja “nije stalo”.¹⁷ Da ja imam objavljenu

¹⁷ Neovisno o našoj kolegijalnoj zajedničkoj prošlosti, do koje bi joj moglo biti stalo ako to već mi ili naša mišljenja “ne zaslužujemo”, ova je knjiga ponuđena na raspravu Hrvatskom politološkom društvu. Mi smo članovi toga Društva, pozvani od Društva da damo svoje mišljenje o njoj. Što bi takav stav kao supstitut za kontraargumente u raspravi onda trebao značiti? Da je kolegici stalo do mišljenja samo ako su pohvalna? Ili samo do mišljenja većih znanstvenih autoriteta, s većim utjecajem od onoga koji imamo kolega Lalović i ja? Ili, po njezinoj zaključnoj napomeni, samo do politički podobnijih autora i njihovih mišlje-

“samo jednu knjigu”, koja je “ostala bez utjecaja i bez recenzije”.¹⁸ I, na koncu:

nja? Ili, u kombinaciji, da joj je stalo samo do pohvalnijih mišljenja znanstveno autoritativnijih političkih i osobnih podobnika?

¹⁸ Da je moja *Promjena* (Strpić 1998a) bila neutjecajna, doista ne treba posebno dokazivati. Ako ništa drugo, u prilog toj tvrdnji sasvim je dovoljan dokaz knjiga kolegice Kasapović. Da je utjecaj moje knjige (koju je, doduše, navela u literaturi svoga priloga) barem minimalan, možda bi (politološke, ne i političke) teze M. Kasapović bile barem malo moderirane. No, što je puno važnije, kolegica bi pod tim utjecajem pročitala i razumjela barem ključne knjige nekih od velikih autora (one koje su relevantne za njezinu temu i njezin politološki svjetonazor) kojima sam se služio i jasno ukazao na njihovo u svijetu neprijeporno značenje za političku znanost i njezinu povijest. Osobito najeminentnija referentna enciklopedijska izdanja iz doba restrukturiranja političkih znanosti u društvene. No ni do njih kolegici, kako se čini, nije “stalo”.

Što se tiče nerecenziranosti moje knjige, kolegica Kasapović ponovo je neinformirana. Recenzirao ju je takorekuć odmah dr. Tonči Kursar (Kursar 1998: 234), prvi koautor Mirjane Kasapović u *Izlasku iz množine*. Po toj recenziji ta je knjiga (ili barem moj politološki i političko-ekonomski “entuzijazam”) “svakako jedno ohrabrenje novim generacijama istraživača u Hrvatskoj”. Po Kursarovu osobnom svjedočenju, autor takve recenzije smjesta je pozvan na raport svome šefu projekta, na kojemu je tada bio novak. Kasnije je morao i promijeniti projekt. Knjiga pak, koliko mi je poznato, za razliku od nekih drugih izdanja fakultetske Biblioteke “Politička misao” – nikad nije distribuirana izvan zidova Fakulteta. A ja se sam na tome nisam želio angažirati. Prepustio sam to svojim kolegama. I Mirjani Kasapović među njima – kao urednici fakultetske Biblioteke, za čije sam se urednikovanje svojedobno s mukom izborio.

Ne bi bilo loše da se autorica usput obavijesti i o dosad objavljenim recenzijama svoje

– Vidjet ćemo mi još što su oni radili 1971!¹⁹

Neovisno o sadržajnom smislu takve poante u raspravi o vlastitoj knjizi, mora se konstatirati da sličnog “argumenta” u znanstvenim raspravama na Fakultetu

knjige (cf. Ivanišević 2008; Kulenović 2008). Na koncu konca, *Izlazak* (Kasapović 2007) trebao je biti temom rasprave, a ne *Promjena* (Strpić 1998). O potonjoj se rasprava doista nikad nije organizirala. Kolegica do čijeg je mišljenja meni, ponavljam iz opatijske rasprave, svejedno stalo, našla je, eto, prvi put nekoliko riječi za moju neutjecajnu, ali gotovo ni riječ za svoju utjecajnu knjigu. Čuli smo ili pročitali u Opatiji, recimo, da i neki drugi politikolozi iz bivše Jugoslavije ubrzo nastoje “izaći iz množine”. Sretno im bilo u jedinama... Ili pak razlomcima.

¹⁹ Doduše, što su “oni” radili 1971., javnosti je (ukoliko je uopće za to zainteresirana) odatna prilično poznato. Iako će uskoro zasigurno biti poznato i više. No vjerojatno ne na osnovi nekih novih policijskih i policijskima sličnih istraga. Na scenu dolaze nove generacije znanstvenih istraživača, rođene nakon 1971., koje će i to još više rasvijetljavati. I kojima će više biti stalo do toga da doznaju što se tada doista događalo, pa da to objasne, nego do toga da nekoga na temelju tih događanja danas kvalificiraju ili diskvalificiraju. Kolega Lalović i ja bili smo tada studenti, angažirani u zagrebačkom *Studentskom listu*. Prije toga i u Savezu studenata Hrvatske, koji smo bili osnovali. Objavili smo i niz tekstova o tom vremenu, i tada i kasnije. Pa nas je lako držati za riječ (npr. Strpić 1998c, 2001b). A i drugi su pisali i govorili o nama. I na Fakultetu, pa i u HPD-u, bilo je već više skupova na kojima se o tom vremenu govorilo. Na koje, doduše, nismo pozivani da i mi kao sudionici i politolozi kažemo koju riječ. Još “nije bio kucnuo čas”? A sad jest nešto kucnuo? Vjerojatno će sličnih prigoda raznih vrsta biti još u hrvatskoj javnosti.

No kakve sve to veze ima s temom opatijske rasprave?!

političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu ni u Hrvatskom politološkom društvu – još nikada nije bilo. Ni u kakvoj prilici, ni u politički najtežim vremenima.

Činjenica da na takav ispad ili pak “upad” u naš znanstveni sustav nije bilo nikakve reakcije ni moderatora rasprave ni vodstva HPD-a – pokazuje da se u nas nešto doista promijenilo. Prvoj i drugoj generaciji naših profesora (što god o njima mislila Mirjana Kasapović), danas većinom umirovljenika ili pokojnika, bilo je nadasve stalo da njihova znanstvena zajednica i Fakultet steknu neprijeporan sveučilišni status i ugled. Pa si nitko već refleksno ne bi nikada sam dodijelio ovakav akademski crveni karton. Političke ili policijske invektive i prijetnje (a ova je barem zvučala kao da je tako smjerana) nisu imale što raditi u znanstvenim raspravama. Koliko god svojedobno bilo i političkih i drugih sukoba na Fakultetu i u zemlji, oni su ostajali izvan znanosti. Ili se barem činilo koliko se moglo da bude tako. U funkciji projekta Mirjane Kasapović takvo nastojanje prvi put pada na kušnji. Koliko god takvo ponašanje bilo neočekivano, iz logike toga projekta nazire se da smo ipak trebali biti manje iznenađeni.

6. Mora biti da smo u tome smislu studirali na različitim fakultetima.²⁰

²⁰ Na ovu je moju tezu u vrlo oštrm tonu, ali za mene samorazumljivo prihvatljivim sadržajem replicirao u opatijskoj raspravi dr. Berto Šalaj, novoizabrani prodekan FPZ-a za nastavu i jedan od koautora u knjizi M. Kasapović (2007). Upozorio je, po prilici, da se studentska iskustva mijenjaju svake godine te da kolegica Kasapović i ja u tome smislu i jesmo studirali na različitim fakultetima. S time se, dakako, lako složiti. No ja nisam mislio na tako nešto, nego na temeljno formativno profesionalno iskustvo i usmjerenost koje jedna

Mnogi studenti iz generacije M. Kasapović i nakon nje, kao i mnogi prije nje, ponijeli su sa sobom s našeg Fakulteta iskustvo slično mojem studentskom, nastavničkom i znanstveničkom iskustvu. Naime, ponijeli su snažnu orijentaciju respektiranja teorijskih temelja političke znanosti i njihova korištenja u empirijskim istraživanjima ili drugim primjenama te orijentaciju na rješavanje problema u punom spektru grana političke znanosti. Kao i na stalno praćenje i vezu s istraživanjima drugih društvenih i humanističkih znanosti. Pritom su većinom naučili odjeljivati svoje političke i privatne angažmane te osobne veze i ambicije od stručnih i znanstvenih. Respektirajući argumente, činjenice, a pogotovo reference i osobe kolega, čak i kad se s njima ne slažu.

Osobito respektirajući potrebu da ako čovjek sam nešto želi znanstveno ili profesionalno legitimno tvrditi, na tome mora prethodno raditi. Ili se mora pozivati na rad nekoga drugoga u kontekstu koji je vlastitim radom znanstveno upoznao. Želio sam upozoriti da takvu baštinu s našeg fakulteta M. Kasapović kao da nije ponijela. To je, uostalom, sama najbolje pokazala u svome tekstu o Fakultetu te još više svojim opatijskim reakcijama na izrečene kritike. Bolje nego što bi itko drugi mogao pokazati i dokazati.

Nakon toga moralo bi mi biti lakše što sam prekršio vlastito nepisano pravilo da ne kritiziram baš jako oštro ili čak grubo svoje nekadašnje studente – barem ne javno. No nije mi lakše. Ipak, nisam mogao drugačije. Jer nikad nitko nije tako neosnovano, pa još i s laž-

institucija na dulji rok pruža svojim polaznicima, ali i nastavnicima i znanstvenim radnicima.

nim pretekstom, egzistencijalno napao toliko mojih drugih nekadašnjih studenata, kolega i profesora.²¹ Nezanjanje i nerazumijevanje tu ne mogu biti dostatna isprika. O činjenicama, njihovu poznavanju i interpretacijama – može se raspravljati. No s ovakvim ponašanjem nema rasprave. Može biti samo rasprava o njemu. Prema progonima ljudi i ideja moramo opet uspostaviti nultu toleranciju ili će nam vrag odnijeti posao i struku. A svaki redovni profesor morao bi barem u osnovi znati ili imati osjećaj što zna, a što ne zna, što razumije, a što ne razumije. I ne bi smio niti mogao od neznanja i nerazumijevanja formirati protuznanstveni pokret u znanstvenoj zajednici. Što bolji politolog, to bi utoliko manje smio.

*
* * *

7. Ukratko, razlomačka politologija ne može utemeljiti znanstvenu ustanovu. Za to je danas nužna integralna politička znanost, povezana s drugim takvim društvenim i humanističkim, pa i svim ostalim znanostima.

No razlomačka politologija može utemeljiti političku školu. U najboljem slučaju, to može biti tehnička politička škola. U lošijem, partijska politička škola čije su sjene bile noćna mora naših utemeljitelja. U najgorem, politička škola kulta ličnosti neke osobne sljedbe

²¹ M. Kasapović u jednom je opatijskom trenu ustvrdila da još nitko nikada nije tako napadnut – kao ona tada. Nitko, doista, osim svih onih živih i mrtvih kolega, profesora, mentora i studenata koje je ona masovno napala i kojima, ne prvi put, voli prijetiti. A nerijetko prijetnje i realizirati. Da nije toga, ne bi bilo ni ovoga teksta. Mogla je što je trebalo čuti i usmeno, da je pitala na vrijeme.

koja ni sa znanosti, ni sa strukom, pa ni s politikom nema neke osobite veze.

Osobito ako se po forenzičkim tragovima može ustanoviti da je ovdje riječ o – vjerojatno nesvjesnom i nenamjernom – povratku na obrasce kombinacije vladavine političke, medijsko-korporacijske i policijske moći na Sveučilištu. S protuslovnim Vladimirom Bakarićem nekad davno, naši su se prvi profesori počeli mukotrpno odmicati od tih obrazaca. Nakon njega u tome su u dobroj mjeri uspjeli i ostavili nam u baštinu znanstvenu ustanovu koju bi trebalo dalje razvijati.

Ali kako? Da li tako da ih sve proglasimo gnjilim marksistima, a mi se odcijepimo od navodnih sveučilišnih okupatora i kolonizatora? Kad ne bi bilo bijeloga politologijskoga svijeta koji nas danomice uvjerava da tako radimo samo mi, možda bismo to i mogli smatrati nekom politologijom (Hirschman 1981; Goodin 1982; Atal 1983; APSA 1985; Commons 1990, 1968, 1925; Goodin & Tilly 2006; Whittington 2008; Box-Steffensmeier 2008; Petak 2008; Mueller 2008). Koju smo spasili iz ralja političkih znanosti. Ovako, znamo da je to samo njezin razlomak. Izvan znanosti.

Vjerojatno je ipak bolje razvijati političku znanost kroz ovu njezinu instituciju tako da razvijamo svoju znanstvenu zajednicu prema najboljim znanstvenim uzusima i prema društvenim potrebama kakve utvrđujemo znanstveno i tržišno (cf. npr. Janet 1861; Lowi 2001). A razvijati ćemo je tako da istraživački izabiremo najvažnije društvene i političke probleme te svojim inovacijama pomažemo njihovo rješavanje (Strpić 2009). No to možemo samo ako uvažavamo temeljna pravila meritokratskog postupanja, ako uvažavamo provjerljive znanstvene i

stručne reference, ako ne lažiramo izbore i naslove, ako ne tražimo sljedbenička priznanja za izgradnju Potemkinovih sela. Ako na meritokratskoj podlozi temeljimo demokratsko odlučivanje o vlastitome razvoju.

Čini mi se da smo kao Fakultet upravo na prekretnici. Možemo ovako i onako. Ovaj apel nije upućen nadasve Mirjani Kasapović, niti je meni stalo do autorskog prava na njega. Mi smo ionako oboje uskoro u mirovini. Samo ona

malo kasnije. Taj je apel objektivno postavljen vododielnicom na kojoj se naš Fakultet, eto, opet našao. Pod krabuljama "stanja znanosti" i "izlaska iz množine". I objektivno ta vododielnica sama upućuje takav apel našim mladim politolozima. Oni će raditi ili na Fakultetu ili na Školi. Na njima je da izaberu. A nastojali smo ih obrazovati tako da znaju i mogu izabrati.

Jedino što sada više ne mogu jest – tvrditi da im nitko nije rekao.

LITERATURA

- A. A. (1887) *Histoire de la Science Politique dans ses Rapports avec la Morale*, by Paul Janet, *Political Science Quarterly*, Vol. 2, No. 1, March, ed. by The Academy of Political Science, founded 1880
<http://www.academie-francaise.fr/academie-des-sciences-morales-et-politiques>
- Almond, G. (1988) *The Return to the State*, *American Political Science Review* 82, 3 (Sep.)
- Almond, G. (1990) *A Discipline Divided: Schools and Sects in Political Science*, Newbery Park Cal., Sage
- Althusius, J. (1964, 1610, 1603) *The Politics of Johannes Althusius*, tr. by C. J. Friedrich, London, Eyre & Spottiswoode; *Politica methodice digesta et exemplis sacris et profanis illustrata*, Groeningen
- APSA (1923) *Progress Report of the Committee on Political Research*, *American Political Science Review*, 17, May
- APSA (1951) *Goals for Political Science: Report of the Committee for the Advancement of Teaching*, New York, William Sloan Ass
- APSA's NEH Liaison Committee: Bluhm, W. T. & M. G. Herman, W. F. Murphy, J. S. Nelson, L. W. Pye et al. (1985) *Political Science and the Humanities: A Report of the American Political Science Association*, PS XVIII, 2, Spring
- Atal, Y. (1983) *Using the social sciences for policy formation*, *International Social Science Journal* 35, 2
- Bayer, V. (1967) *Političko-kameralni studij u Hrvatskoj u XVIII stoljeću (1769-1776)*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 2
- Beckerath E. v. et al., Hrgb. (1956) *Handwoerterbuch der Sozialwissenschaften: Zugleich Neuauflage des Handwoerterbuch der Staatswissenschaften*, Stuttgart – Tuebingen – Goettingen, G. Fisher – J. C. B. Mohr (Paul Siebeck) – Vandenhoeck & Ruprecht

- Bodin, J. (2002) *Šest knjiga o republici (izbor)*, Zagreb, Politička kultura
- Boix, Ch. & S. C. Stokes (2007) *Comparative Politics*, Oxford Handbooks of Political Science, Oxford, Oxford University Press
- Boncourt, T. (2008) *Is European Political Science different from European Political Sciences?*, European Political Science, Vol. 7, No. 3, Sep.
- Box-Steffensmeier, J. M., H. E. Brady & D. Collier, eds. (2008) *Political Methodology*, Oxford Handbooks of Political Science, Oxford, Oxford University Press
- Burgess, J. W. (1882) *The Study of Political Science in Columbia University*, International Review, XII
- Commons, J. R. (1990, 1959, 1934) *Institutional Economics: Its Place in Political Economy*, rpr. & intr. by M. Rutherford, New Brunswick, Transaction Books
- Commons, J. R. (1968, 1924) *Legal Foundations of Capitalism*, New York, Macmillan
- Commons, J. R. (1925) *Law and Economics*, Yale Law Journal, 34, Feb.
- Conrad, J. et. al., Hrgb. (1909, 1911) *Handwoerterbuch der Staatswissenschaften*, 3. Aufl., Jena, G. Fisher
- Crick, B. (1960) *The American Science of Politics: Its Origins and Conditions*, Berkeley & LA, University of California Press
- Dalton, R. J. & H.-D. Klingemann, eds. (2007) *Political Behavior*, Oxford Handbooks of Political Science, Oxford, Oxford University Press
- Derathé, R. (1950) *Jean-Jacques Rousseau et la science politique de son temps*, Paris, PUF
- Dryzek, J. S., B. Honig & A. Phillips, eds. (2006) *Political Theory*, Oxford Handbooks of Political Science, Oxford, Oxford University Press
- Finifter, A. W., ed. (1983) *Political Science: The State of the Discipline*, Washington, APSA
- Finifter, A. W. (1993) *Political Science: The State of the Discipline II*, Washington, APSA
- Fuchs, C. J. (1920) *Die staatswissenschaftliche Studium in Tuebingen. Geschichtliches* (prema: Taeuber, 1956. S 769)
- Goldsmith, M. M. (1966) *Hobbes's Science of Politics*, New York & London, Macmillan
- Goodin, R. E. (1982) *Political Theory and Public Policy*, Chicago, University of Chicago Press
- Goodin, R. E. & Ch. Tilly, eds. (2006) *Contextual Political Analysis*, Oxford Handbooks of Political Science, Oxford, Oxford University Press
- Goodin, R. E. & H.-D. Klingemann, eds. (1996) *A New Handbook of Political Science*, Oxford & New York, Oxford University Press
- Greenstein, F. I. & N. W. Polsbey, eds. (1975) *Handbook of Political Science I-VIII*, Reading, Mass., Addison Wesley
- Grubiša, D. (1998) uvodna studija u: Machiavelli, N. (1998) *Vladar*, Zagreb, Globus
- Haddow, A. (1939) *Political Science in American Colleges and Universities, 1636-1900*, New York, Appleton-Century
- Hales, J. (1893, 1581, 1549) *Discourse of the Common Weal of this Realm of England*, ed. by Elisabeth Lamond, Cambridge, Cambridge University Press

- Harvey, D. (2007) *A Brief History of Neoliberalism*, New York, Oxford University Press
- Heller, H. (1948, 1932) *Political Science*, u: Seligman, 1948
- Henfner, J. N. (1831, 1995) *Uvod u političku ili nacionalnu ekonomiju, prema najnovijem napretku u političkim znanostima*, Zagreb, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
- Hirschman, A. O. (1981) *Essays in Trespassing: Economics to Politics and Beyond*, Cambridge, CUP
- Holcombe, A. N. (1948, 1932) *Government*, u: Seligman (1948)
- Hudson, M. (2008) *The Chicago School's long descent*, Asia Times, Sep. 12
- Ivanišević, S. (2008) *Mirjana Kasapović (ur.): Izlazak iz množine? Stanje hrvatske političke znanosti*, Hrvatska javna uprava 4
- Jaechk, E. und O. Suhr (1952) *Geschichte der Deutschen Hochschule fuer Politik*, Berlin (prema: Taeuber, 1956)
- Janet, P. (1924) *Histoire de la science politique dans ses rapports avec la morale*, 5. ed., 2 vols., Paris, F. Alcan
- Janet, P. (1861) *Alexis de Tocqueville et la science politique du XIX siecle*, Revue des deux mondes, 1. 7.
- Jastrow, I. (1920-1921) *Die Reform der staatswissenschaftlichen Studien* (prema: Taeuber, 1956)
- Johnston, W. M. (1993) *Austrijski duh: Intelektualna i društvena povijest 1848-1938*, Zagreb, Globus
- Kasapović, M. (2007) *Izlazak iz množine? Kraj unutarnje institucionalne kolonizacije hrvatske političke znanosti?*, u: Kasapović, Mirjana ur. *Izlazak iz množine? Stanje hrvatske političke znanosti*, Zagreb, FPZ
- Kastendiek, H. (1987) *State-dominated Politics and the Dominance of Staatswissenschaften*, u: *Political Development and Political Science in West Germany*, International Political Science Review, 1
- Kempski, J. v. (1956) *Sozialwissenschaft*, u: Beckerath et al., 617-626
- Križanić, J. (1997) *Politika*, uvodna studija A. Pažanin, Biblioteka Povijest hrvatskih političkih ideja, Zagreb, Golden marketing – Narodne novine
- Križanić, J. (1985) *Russian statecraft: the Politics of Jurii Krizhanich*, analysis and tr. J. M. Letiche & B. Dmytshyn, Oxford & New York, Basil Blackwell
- Križanić, J. (2008) *Britannica Online*, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/467796/Politika-ili-razgovor-ob-vladatelystvu> ("Politics: or, a Discourse On Government")
- Kukoč, M. (1998) *Kritika eshatološkog uma: problem otuđenja i hrvatska filozofija prakse*, Zagreb, KruZak
- Kulenović, E. (2007) *Mirjana Kasapović (ur.): Izlazak iz množine? Stanje hrvatske političke znanosti (Leaving the Plural? The State of Croatian Political Science)*, FPZ Zagreb, Croatian Political Science Review/Politička misao 5
- Kursar, T. (1998) *Dag Strpić, Promjena (od Hobbesa do Hayeka). The Change (from Hobbes to Hayek)*, Faculty of Political Science, Zagreb, 1998, Croatian Review of Political Science/Politička misao 5
- Laband, P. et al., Hrgb. (1912-1913) *Handbuch der Politik I-II. Erster Band: Die Grundlagen der Politik. Zweiter Band: Die Aufgaben der Politik*, Berlin und Leipzig, Dr. Walther Rothschild
- Lalović, D. (2008) *Države na kušnji*, Zagreb, NZCH i Disput

- Lalović, D. (2006) *Mogućnosti političko-ga: Preko građanina ka čovjeku*, Zagreb, Disput
- Lalović, D. (2005, 2005a) *Suverena država – temeljni pravno-politički projekt moderne I-II*, Politička misao 2, 3
- Lalović, D. (2002) *Nedovršena država?: Suvremena država u svjetlu Rousseau-ove teorije općenite volje*, Politička misao 3
- Lalović, D. (2002a) *Plaidoyer za državu u Bodinovoj science politique. Prilog političkom oblikovanju moderne*, pogovor knjizi: Jean Bodin, *Šest knjiga o republici (izbor)*, Zagreb, Politička kultura
- Lalović, D. (1986) *Društveni čovjek i njegovo vlasništvo*, Zagreb, Kulturni radnik
- Lowi, T. (2001) *Naš milenij*, Politička misao 3
- Machiavelli, N. (1998) *Vladar*, uv. st. Damir Grubiša, Zagreb, Globus
- Mohl, R. v. (1855-58) *Die Geschichte und Literatur der Staatswissenschaften I-III*, Erlangen, Verlag von Ferdinand Enke
- Moran, M., M. Rein & R. E. Goodin (2006) *Public Policy*, Oxford Handbooks of Political Science, Oxford, Oxford University Press
- Mueller, D. C. (2008?) *Javni izbor: Primjena ekonomije na političku znanost*, red. Z. Petak i L. Brkić, Zagreb, Masmedia
- Petak, Z. (2008) *Dimenzije javnih politika i javno upravljanje*, Politička misao 2
- Prpić, I. (2002) *FPZ i razvoj političkih znanosti u Hrvatskoj 1962-2002.*, u: S. Tatalović, ur., *FPZ 1962-2002.*, Zagreb, FPZ
- Pusić, E. (1967) *Političko-kameralne nauke u 18-om stoljeću i Joseph von Sonnenfels*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu 3
- Ravlić, S. & R. Knežević (2002) *Hrvatska politologija 1962-2002.*, ur. M. Kasapović, Zagreb, FPZ – Politička misao
- Reus-Smit, C. & D. Snidal, eds. (2008) *International Relations*, Oxford Handbooks of Political Science, Oxford, Oxford University Press
- Rhodes, R. A. W., S. A. Binder & B. A. Rockman, eds. (2006) *Political Institutions*, Oxford Handbooks of Political Science, Oxford, Oxford University Press
- Rogers, L. (1948, 1932) *Politics*, u: Seligman, 1948
- Seligman, E. R. A., ed. (1948, 1932) *Encyclopaedia of the Social Sciences*, New York, Macmillan
- Sesardić, N. (2008) *Filozofska matineja*, Prolegomena 7 (2)
- Smailagić, N. (1964) *Problemi nastavnog plana Fakulteta političkih nauka*, Politička misao 1, 1
- Somit, A. & J. Tanenhaus (1967) *The Development of Political Science: From Burgess to Behavioralism*, Boston, Allyn & Bacon
- Somit, A. & J. Tanenhaus (1964) *American Political Science: A Profile of a Discipline*, New York, Atherton Press
- Strpić, D., ed. (2009) *The State, Society, and Political-Economic Cycles: Public Policy, Development, and Political Analysis*, Zagreb, Disput (u pripremi)
- Strpić, D., prir. (1994) "Prijedlog novog nastavnog plana FPZN", Zagreb, Arhiva FPZ
- Strpić, D. (2009) *Razvojna politologija i politike razvoja*, članak na osnovi izla-

- ganja na 32 RC IPSA Conference o javnim politikama, Dubrovnik 13-15. 6. 2008., *Anali Hrvatskog politološkog društva* 5, 211-240
- Strpić, D. (2009a) *Political Theory of Political-economic Cycles*, u: D. Strpić, ed. (2009) *The State...* (u pripremi)
- Strpić, D. (2009b) *Development Politics and Development Policy. Short Points*, tekst izlaganja na 32 RC IPSA Conference o javnim politikama, Dubrovnik 13-15. 6. 2008., predan za objavljivanje u *Croatian Political Science Review*
- Strpić, D. (2008) *Množina, jednina, dvojina politologije*. Sažetak, Knjiga sažetaka za Hrvatske politološke razgovore 2008.
- Strpić, D. (2008a) *Množina, jednina i dvojina politologije. Teze*, tekst izlaganja na Hrvatskim politološkim razgovorima 2008., u pripremi za objavljivanje
- Strpić, D. (2008b) *Marx koji nedostaje*, pogovor u: J. Bidet, *Opća teorija moderne. Teorija prava, ekonomije i politike*, prev. D. Lalović, Zagreb, Disput
- Strpić, D. (2008c) *Službena znanost 2008*, Novi list, 1. 10.
- Strpić, D. (2001) *Politička ekonomija – ekonomija – politologija*, Politička misao 1
- Strpić, D. (2001a) *Reutemeljenje kroz političku ekonomiju: Negativni kapital i nova globalna politička znanost*, Politička misao 3
- Strpić, D. (2001b) *Godina Hrvatskog proljeća je 1970., a 1971. je godina njegova kraha*, intervju s Nevenom Šantićem, Novi list, 1. 12.
- Strpić, D. (2000) *Globalisation: A Croatian Point of View*, Croatian Political Science Review 5
- Strpić, D. (1998) *The Issues for 1999, Paradigms for the Millenium*, CPSR 5
- Strpić, D. (1998a) *Promjena: Politička i političko-ekonomska promjena od Hobbesa do Hayeka*, Zagreb, FPZ
- Strpić, D. (1998b) *Političke znanosti i integralna politička znanost*, u: Strpić, 1998a
- Strpić, D. (1998c) *Zbunjujuća strategija*, Vijenac 110/VI, 26. 3.
- Strpić, D. (1997) *Struktura političke znanosti*, Politička misao 2
- Strpić, D. (1997a) *Fields in Political Science*, Croatian Political Science Review 5
- Strpić, D. (1996) *Fašizam, antifašizam i političko-ekonomski ciklusi*, u: *Antisemitizam, holokaust, antifašizam*, Zagreb, Židovska općina
- Strpić, D. (1996a) *Ekonomija i sociologija: Problemi mladih parova*, Ekonomski Pregled 11-12
- Strpić, D. (1985) *Politička ekonomija socijalizma*, u: *Kritički o kritici političke ekonomije*, Zagreb, CITER
- Strpić, D. (1984) *Proleterska politička ekonomija Harry Bravermana*, Naše teme 1-2
- Taeuber, W. (1956) *Staatswissenschaft*, u: Beckerath et al., 763-770
- Weingast, B. R. & D. A. Wittman, eds. (2006) *Political Economy*, Oxford Handbooks of Political Science, Oxford, Oxford University Press
- Whittington, K. E., R. D. Kelemen & G. A. Caldeira (2008) *Law & Politics*, Oxford Handbooks of Political Science, Oxford, Oxford University Press
- Wiese, L. v. (1956) *Soziologie*, u: Beckerath et al., 626-648
- SKJ (1958) *Program SKJ*, Komunist, Beograd

A Fraction of Political Science: Behind the Masks of the Discipline's Status Revue, an Unexpected (Primordial) Question Has Arisen: A Faculty or a Political School?

SUMMARY The world academic literature shows that *political science* (in singular) has been in such status for centuries, within (the plural of) *political sciences* preceding today's *social sciences*, within which political science has also been in a permanent synergetic "duality", as a political science among other social sciences, with close collaboration with humanistic and even all other disciplines. For political science, then, "the way out of the plural" is possible only as a way out of social sciences, which is essentially argued for by Kasapović. This is not a trend anywhere in the world – because this would imply a way out of science in general. This is suggested by the academic literature which was not analysed by Kasapović or was not analysed against established academic rules, just as she did not analyse the "status of the discipline" against the conventional rules of profession and non-fiction genre – in the full scope of standard branches of political science. Without such a scope, what we get is in fact a "fractional" instead of "singular" political science. A review of the discipline cannot be replaced by a comparative analysis of political science educational institutions, particularly not at their undergraduate level, and especially not when it is pulled out of its complex academic, historical and social contexts and the context of "the building of institutions". It can neither be replaced by the ideological and political accusations used by the author instead of a scientific argument. The orientation of the author's and editor's project as a political science ideal consequently suggests the establishment of a *de facto* political school of some sect instead of a faculty of political science which she allegedly seeks. The Faculty at which the author works can further develop successfully only through a more intensive development of national political science which is better embedded in global political science and of mutually critical political science academic community, and not through "liberation" from purported "colonisers" and "occupiers" from other social and some humanistic sciences. It is possible only through a development that should at least maintain the Croatian and global relative academic level which the Faculty has had since its very beginning and which Croatian political science has had since its beginnings in the 17th and 18th centuries; surely not through such a designed decline under that level and the way out of the scientific community, even from the entirety of political science. In this way, the author, wittingly or not, falsely presents her discipline, her professors and fellow-scholars and her Faculty, their history, current problems and perspectives, and is misleading her and our students.

KEYWORDS political science, political sciences, singular political science, social sciences